

Väliraportti Alkoholipolitiikka 2000
**-työryhmän toiminnasta 13.4.2000-
31.1.2001**

KUVAILULEHTI

Julkaisija Sosiaali- ja terveysministeriö		Julkaisun päivämäärä 19.2.2001	
Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Alkoholipolitiikka 2000 -työryhmä puheenjohtaja Petri Viglione sihteeri Ari Saarto		Julkaisun laji Työryhmämuistio	
		Toimeksiantaja Sosiaali- ja terveysministeriö	
		Toimielimen asettamispäivä 13.4.2000	
Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Väli raportti Alkoholipolitiikka 2000 -työryhmän toiminnasta 13.4.2000-31.1.2001			
Julkaisun osat			
Tiivistelmä Peruspalveluministeri Eva Biaudet asetti Alkoholipolitiikka 2000 -työryhmän tuomaan suomalaiseen alkoholi-politiikkaan uusia aloitteita, ehdotuksia ja näkökulmia sekä miettimään siihen ihmisen itsensä ja hänen lähi-ympäristönsä vastuuta vahvistavia keinoja. Työryhmä toimii ajalla 13.4.2000-30.4.2002. Väli raportissa esitetään keskeiset vaiheet jaksolta 13.4.2000-31.1.2001. Työryhmä on pyrkinyt löytämään pieniä mutta merkittäviä kertomuksia, jotka kuvaavat alkoholipolitiikkaa ja sen kehittämishaasteita nykyisessä moninaistuvassa yhteis-kunnassa. Tätä tarkoitusta varten on kuultu eri alojen asiantuntijoita sekä viritetty ja arvioitu julkista alkoholi-poliittista keskustelua. Työryhmälle annettu haaste on osoittautunut hyvin monisäikeiseksi ja ryhmän näke-mykset keskeisistä kysymyksistä ovat työskentelyprosessin myötä syventyneet ja laajentuneet. Tähänastisen työnsä tuloksena työryhmä on saanut jatkotyöskentelyään varten täsmennettyä muutamia peruskysymyksiä, joita vielä tarkemmin arvioimalla pyritään vastaamaan työryhmän haasteelliseen toimeksiantoon.			
Avainsanat: (asiasanat) alkoholipolitiikka, vastuu, omaehtoisuus, lähiyhteisö, nuoret			
Muut tiedot			
Sarjan nimi ja numero Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2001:2		ISSN 1237-0606	ISBN 952-00-0938-8
Kokonaissivumäärä 17	Kieli Suomi	Hinta 62,-	Luottamuksellisuus Julkinen
Jakaja Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisumyynti, Tampere p. (03) 260 8158 ja 260 8535		Kustantaja Sosiaali- ja terveysministeriö	

Sosiaali- ja terveysministeriölle

Alkoholipolitiikka 2000 –työryhmä, jonka peruspalveluministeri Eva Biaudet asetti 13.4.2000 tuomaan suomalaiseen alkoholipolitiikkaan uusia aloitteita, ehdotuksia ja näkökulmia sekä miettimään siihen uusia, ihmisen itsensä ja hänen lähiympäristönsä vastuuta vahvistavia keinoja, jättää täten, toimeksiannossa saamanaan ajankohtana, sosiaali- terveysministeriölle tämän väliraportin.

Koska peruspalveluministeri Osmo Soininvaara on joulukuussa 2000 myöntänyt työryhmälle jatkoajan 30.4.2002 saakka, väliraportti jätetään hyvin suppeana muistiona. Siihen on työryhmän sisäiseen käyttöön laaditusta laajemmasta väliraportista koottu tiivistäen työryhmän tähänastisen työn keskeiset vaiheet sekä niiden esiinnostamat sisällölliset haasteet ja jatkotyön painopisteet.

Väliraportti on laadittu työryhmän toimeksiannon mukaisesti sillä tarkoituksella, että se omalta osaltaan palvelisi Suomen virallisen ryhmän valmistautumista ja työtä WHO:n eurooppalaisessa ministerikokouksessa Tukholmassa 19.-21.2.2001.

Helsingissä 12.2.2001

Petri Viglione
puheenjohtaja

Ari Saarto
sihteeri

TYÖRYHMÄN ASETTAMINEN – ”YLÖS VANHOISTA TAISTELUHAUDOISTA”

Peruspalveluministeri Eva Biaudet asetti 13.4.2000 *Alkoholipolitiikka 2000* –työryhmän seuraavalla toimeksiannolla ja kokoonpanolla (STM:n lehdistötiedote 13.4.2000):

Alkoholipolitiikka 2000 työryhmä asetetaan: Ylös vanhoista taisteluhaudoista

Viime vuosina ei ole voinut välttyä nuorten humalajuomista koskevilta keskusteluilta ja päivittelyiltä. Ohjelmia ja projekteja tilanteen korjaamiseksi on käynnistetty ja seminaareja pidetty, mutta radikaalia muutosta parempaan ei ainakaan toistaiseksi ole näköpiirissä. Toisaalta ohjelmien teho ei vielä välttämättä näkyisikään, koska monet toimet on vasta äskettäin aloitettu.

Alkoholipoliittinen keskustelu näyttää monesti jumittuneen vanhoihin taisteluasemiin, kuten kiistelyyn veroista ja monopoleista. Kukin intressiryhmä seisoo tiukasti omien näkemystensä takana, ja aitoa keskustelua ja uusien mallien hakemista on liian vähän. Peruspalveluministeri Eva Biaudet sanoo, että alkoholipoliittista ajatteluamme kahlitsee edelleen kieltolakiajan perinne ja ylhäältä ohjattavuus. Näillä eväillä politiikkaa ei enää voida jatkaa, varsinkaan kun Suomen viimeisetkin alkoholipoliittiset poikkeukset EU:ssa lakkaavat vuonna 2004.

Alkoholikysymykset huolestuttavat myös kansainvälisesti ja eri maiden alkoholipolitiikat vaikuttavat toisiinsa. Alkoholin aiheuttamat haitat ovat yksi suurimmista kansanterveys-ongelmista Euroopassa. WHO:n Euroopan aluetoimisto yrittää aktiivisesti auttaa jäsenmaitaan ongelmien ratkaisussa. Se hyväksyi jo vuonna 1992 Euroopan ensimmäisen alkoholi-ohjelman. Tämä ohjelma päättyi vuonna 1999, ja WHO/Euro hyväksyi viime syyskuussa toisen Euroopan alkoholi-ohjelman vuosiksi 2000 – 2005. Ohjelma on juuri käännetty suomeksi ja julkaistaan kevään kuluessa.

Sosiaali- ja terveysministeriö asettaa nyt työryhmän pohtimaan tulevaa alkoholi-politiikkaamme ja löytämään siihen uusia näkökulmia. Työryhmän tehtävänä on ensi vuoden helmikuun loppuun mennessä: 1) tehdä aloitteita ja tuoda uusia näkökulmia suomalaiseen alkoholipolitiikkaan ja ottaa erityisesti huomioon vuonna 2004 tapahtuvat muutokset, 2) miettiä keinoja ja tehdä ehdotuksia, joilla vahvistetaan ihmisen itsensä ja hänen lähiympäristönsä vastuuta korostavaa alkoholipolitiikkaa sekä 3) pohtia erityisesti keinoja, joilla nuorten elintapoihin voitaisiin vaikuttaa niin, että päihteiden oma ja nuorisoehtoinen käyttö olisi kontrolloidumpaa ja vähenevää. Työryhmän puheenjohtajana on yrittäjä, valtiotieteen maisteri Petri Viglione Winital Oy:stä ja varapuheenjohtajana neuvotteleva virkamies Kari Paaso STM:stä. Jäseniksi on kutsuttu lehtori Pauliina Arola Humanistisen ammattikorkeakoulun Lohjan yksiköstä, kirjailija Riina Katajavuori, tutkija Jaana Lähteenmaa Nuorisotutkimusverkostosta, toimitusjohtaja Juhani Merimaa Tavastia-Klubilta, toimittaja Melita Tulikoura YLE:stä, toiminnanjohtaja Harri Vertio Terveiden edistämisen keskukselta ja neuvotteleva virkamies Irmeli Virtaranta valtiovarainministeriön vero-osastolta. Työryhmän sihteerinä toimii kehittämisspäällikkö Ari Saarto A-klinikkasäätiöltä.

TEHTÄVÄN JA TYÖSKENTELYTAVAN TÄSMENTÄMISTÄ – ”PIENIÄ KERTOMUKSIA MONINAISTUVASTA YHTEISKUNNASTA”

Työryhmä käynnisti toimintansa käymällä tarkentavia keskusteluja työryhmän asettamisesta ja tehtävästä. Ensimmäisissä kokouksissa todettiin, että

nyt on aika vahvistaa irrottautumista vanhakantaisesta kieltolakihengestä ja tukea alkoholi-poliittisen vastuun siirtymistä enemmän yksilö- ja kansalaistasolle. Tähän liittyen on tarpeen miettiä miten muutos toteutetaan ja mitä se tulee aiheuttamaan. Kyseessä on merkittävä kulttuurinen muutostyö, jossa tulee olla tilaa monille erilaisillekin näkemyksille – itse-tarkoitukselliset vastakkainasettelut eivät ole perusteltuja.

Keskeisiksi näkökulmiksi ja toiminta-areenoiksi todettiin mm. koulutus, media, perheet ja lähi-ihmissuhteet, elinkeino sekä työelämä. Alkoholimonopoli- tai verotusasioiden ei varsinaisesti koettu olevan tämän työryhmän työssä pohdittavia asioita, mutta etenkin verotukseen liittyviä näkökohtia nähtiin kuitenkin hyväksi ottaa työssä huomioon. Veropolitiikasta käytiinkin jo heti toiminnan alussa hieman keskustelua todeten, että sen muutokset eivät ole Suomelle pakollisia vaan nykyinen verotus voitaisiin niin haluttaessa myös säilyttää. Tällöin olisi kuitenkin otettava huomioon se mitä tällaisesta ratkaisusta seuraisi matkustajatuonnin kautta tilanteessa, jossa Suomen ympärillä on Viron ja Saksan kaltaisia halvemman alkoholin maita. Veroalennuksen osalta nähtiin myös vielä epäselväksi missä määrin alennus tulee kohdentumaan kuluttajahintoihin ja missä määrin katteisiin – hinnathan määräytyvät jatkossa pitkälti markkinoilla (tyyliin kaupungin keskustassa kalliimpaa ja reuna-alueilla halvempaa). Nykyinen veropiikki olisi ollut hyvä välttää pitkäaikaisemmalla sopeutusprosessilla.

Pohdittiin tulisiko työryhmän käsitellä huumeasioita. Päädyttiin siihen että sinänsä ei mutta niihin on syytä kuitenkin viitata tarvittaessa, esimerkiksi silloin kun käsitellään eri aineiden sekakäyttöä.

Perheiden, vanhemmuuden sekä lasten ja nuorten osalta todettiin, että *vanhempien* tulisi olla alkoholipolitiikan keskeisinä valvojina, eikä niinkään valtion kuten perinteisesti. On kuitenkin hyvä ottaa huomioon, että perheitä on monenlaisia; osalla on huono sosiaalinen perimä eikä täten mahdollisuutta samanlaiseen omatoimiseen vastuuseen kuin monilla muilla. Näitä heikompia kansalaisia tulee yhteiskunnan toimesta suojella tarvittavin keinoin. Nykyiset vanhemmuutta edistävät ohjelmat arvioitiin hyviksi.

Vapauden ja vastuun jännitteistä suhdetta pidettiin yhtenä alkoholipolitiikan peruspiirteistä. Sen pohjalta onkin hyvä muistaa, että joillekin annettu vapaus on aina joidenkin toisten vapaudesta pois. Tämä näkyy mm. keskustelussa julkisesta juomisesta ja sen aiheuttamista vastareaktioista.

Alkoholipoliittisessa kulttuurisessa muutostyössä yksi keskeisimmistä haasteista on humalahakuisuuden vähentäminen. Työ tällä alueella tulee olemaan pitkä prosessi ja voi myös olla että humalahakuisuus ei pyrkimyksistä huolimatta oikeastaan vähene vaan säilyy. Nuorten humalahakuinen juominen esimerkiksi näyttää jatkuvan, siirtyneenä nyt erityisesti 14-vuotiaille tytöille. Todettiin, että alaikäisten juomista ei nykyisin tarkastella riittävän avoimesti.

Alkoholipolitiikassa on vahvaa näyttöä kulutuksen ja haittojen keskinäisestä perussuhteesta, vaikka jakauma eri käyttäjäryhmien kesken todettiinkin varsin vinoksi; ihmiset ovat alkoholinkäyttäjinä erilaisia eli kaikki eivät juo samalla tavalla (mikä näkyy esim. vuoden 1968 oluen vapautuksen

aikoihin, kun lama osaltaan esti joidenkin kohdalla kulutuksen räjähdysen vaikka saatavuus parani ja kulutus yleisesti lisääntyi).

Yhtenä keskeisenä yhteiskunnallisena ja alkoholipolitiikkaankin vaikuttavana juonteena on yhteiskunnan ja suvun vastuun väheneminen. Se jättää tilaa yksilö- ja kansalaisvastuun lisääntymiselle. Yhtenä keskeisenä kysymyksenä tulee olemaan: mikä kuitenkin jää valtion vastuulle? On myös tarpeen selvittää keiden kustantamana haittakulut tullaan maksamaan.

Yhteiskunnassa on tapahtunut ja tapahtumassa kulttuurista sirpaloitumista. Tämä merkitsee sitä, että alkoholipolitiikkaakaan ei enää hallita vain yhdellä tavalla vaan tarvitaan eriytyneempiä tapoja, eriytyneempiä kulutuksen arvioinnin mittareita sekä uusia välitason luokitteluja. Kulutuksen ja haittojen suhde ei nyt 2000-luvulla ole sama kuin esimerkiksi 1960-luvulla, joten koko kokonaiskulutuskysymys pitäisi arvioida uudelleen nykyisen yhteiskunnallisen tilanteen pohjalta. Myös keskeiset toimijat ovat muuttuneet – aiemmin keskeisinä vastinpareina olivat valtio ja kansalaiset, mutta nykyisin enemmänkin lähiyhteisö vs. muut lähiyhteisöt tai yksilö vs. toiset yksilöt. Ehkä on niinkin, että valtiotoimijasta siirrytään yksilötoimijoihin lähiyhteisötoimijoiden kautta. Muutoksen aika asettuu kunkin toimijan kohdalla eri tavoin: hitainta se on yhteiskunnan tasolla (ei aina edes näyttöä muutoksesta) ja nopeinta yksilötasolla (muutos voi olla hyvin äkinäinenkin); lähiyhteisön muutos voi tapahtua jo muutamien kuukausien aikana.

Todettiin, että eteläisen Euroopan alkoholinkäyttötavoissa lisääntyy ns. *northern pattern* eli humalajuominen ja siihen liittyvä pohjoismaisemman alkoholipolitiikan tarve. Muina kansainvälisinä tekijöinä viitattiin mm. joidenkin ravintoloiden asettamaan kahden drinkin minimikulutuspakoon sekä humalan asteen yleiseen vähenemiseen.

Työryhmän työn kanssa samanaikaisesti toteutettavina prosesseina tai ajankohtaisina dokumentteina listattiin mm.

- kansallisen alkoholiohjelman eli *Onks tietoo?* –ohjelman arviointi (Stakes) ja päivitys (päihde- ja raittiusasiain neuvottelukunta)
- edellisen taustalla oleva WHO Euron laatima Euroopan alkoholiohjelma vuosille 2000-2005
- sosiaali- ja terveydenhuollon tavoite- ja toimintaohjelma vuosille 2000-2004
- Stakesin laatima skenaarijulkaisu alkoholiverotuksen eri muutosvaihtoehtoista (perusnäkökulmana vuosi 2004)
- useat kansalliset ja kansalliset alkoholipoliittiset tutkimukset.

Työryhmä työskenteli ennen keskikesää 2000 käyden edellä kuvatulta pohjalta sisäistä keskustelua. Syksyn 2000 aikana työryhmään kutsuttiin kuultaviksi keskeisiä eri alojen asiantuntijoita. Joulukuussa 2000 työryhmä pyysi – ja sai – peruspalveluministeri Osmo Soininvaaralta jatkoaikaa 30.4.2002 saakka voidakseen työstää käsiteltävinä olevia asioita riittävän perusteellisesti. Helmikuun 2001 alussa työryhmä teki työstään väliyhteenvetoa ja –arviointia (ml. tämä väliraportti), valmisteli työnsä raportointia WHO:n eurooppalaisessa ministerikokouksessa Tukholmassa 19.-21.2.2001 sekä suunnitteli Tukholman kokouksen jälkeen annettavaa lehdistötiedotetta ja muuta tulevaa toimintaansa.

KESKUSTELUNAVAUKSIA JULKISUUDESSA

Lehdistötiedote 6/2000

Työryhmä antoi kesäkuussa 2000 STM:n kautta lehdistötiedotteen (6/2000) otsikolla *Alkoholipolitiikka 2000 -työryhmä etsii omaehtoista vastuuta - Kansalaiskeskustelulle sähköposti-osoite*. Tiedotteessa tuotiin esille edellä kuvattu työryhmän tehtävän ja työskentelytavan täsmentämisen sisältö, syksyn 2000 asiantuntijakuulemiset sekä kansalaiskeskustelun avaaminen netissä.

Kansalaiskeskustelulle avattu foorumi osoitteessa alkoholipolitiikka2000@yahoo.com oli tarkoitettu avoimeksi ajatusten, mielipiteiden ja ehdotusten esittämiskanavaksi. Työryhmä ei tarjonnut vastauspalvelua, mutta kylläkin viestien huomioon ottamista. Foorumista tiedotettiin kesäkuussa 2000. Viesteissä mm.

- ❑ kritisoitiin työryhmän pyrkimystä omavastuun lisäämiseen viitaten esimerkiksi ikärajakysymykseen
- ❑ kyseltiin mistä nuoriin vaikuttavat esimerkit voitaisiin saada kun nykyiset ovat niin yksipuolisen märkiä
- ❑ arvioitiin verotulojen saamisen ylittävän tarpeena kasvatuksen
- ❑ painotettiin lapsia vaikutustoiminnan kohderyhmänä
- ❑ toivottiin kansalaiskommentteja ja lisätietoja absintista
- ❑ arvioitiin suomalainen alkoholipolitiikka kaksinaamaiseksi (rajoituksia ja liiallista vapautta samanaikaisesti)
- ❑ ehdotettiin asteittaista totuttelua vapaampaan alkoholijärjestelmään ja halvempiin hintoihin
- ❑ toivottiin alkoholiasioiden avarampaa käsittelyä
- ❑ kritisoitiin television tietoisuuksien ja muutenkin yleistä tapaa puhua vain alkoholista tai viinasta vaikka juomilla on omatkin nimensä ja kyse on mausta ja makuelämyksistä; kannanottojen arvioitiin vertaavan tilanne aina Ruotsiin mutta ei esimerkiksi Saksaan tai Ranskaan; koettiin ettei kansalaisille ei ole opetettu keskieurooppalaista viinikulttuuria, jossa viini on osa tavallista kansaa ja ruokaa
- ❑ koettiin pohjoismaisen juopottelukulttuurin leviäminen muualle Eurooppaan huolestuttavaksi
- ❑ esitettiin kannanottoja viinien ja muiden alkoholijuomien myymisestä päivittäistavarakaupoissa; osassa kannanottoja nykyistä vähittäismyyntimonopolia pidettiin mm. holhoavana ja toivottiin viinejä ym päivittäistavarakauppoihin, kun taas osassa kritisoitiin päivittäistavarakauppamyyntiä todennäköisesti huonolaatuisista ja vähän vaihtoehtoja sisältävistä tuotevalikoimista.

Esitetyt ajatukset tuovat hyvin esiin sen että kaikenlaisilla alkoholipoliittisilla ratkaisuilla on niin kannattajansa kuin vastustajansa ja niin hyvät kuin huonotkin puolensa. Rajoitukset ovat toisille holhousta ja toisille mahdollisimman vähäisten alkoholihaittojen ja yhteisen vastuun tae; liberalisointi on toisille modernin vapauden symboli ja toisille tie kulutuksen ja haittojen lisääntymiseen tai huonolaatuiseen palveluun ja tuotevalikoimaan. Molemmat näkökulmat ovat sinänsä perusteltuja ja niiden *kummankin* huomioon ottaminen modernia moniäänisyyttä.

Valittavan vaihtoehdon tulisikin demokratian pelisääntöjen mukaisesti ottaa huomioon enemmistön mielipide unohtamatta kuitenkaan merkittäviä vähemmistöjä (määrällisesti, eettisesti ym arvioiden). Muutoin kyse on lähinnä valtapolitiikasta, vahvemman oikeudesta. Mielipidemittausten mukaan tämänhetkinen yhteiskunnallinen asenneilmasto tukee nykyistä, aiempaa liberaalimpaa mutta kuitenkin yhä varsin rajoittavaa ja vastuullista alkoholipolitiikkaa. Asenteissa on siis viime vuosina ollut havaittavissa siirtymää liberaalista rajoittavaan suuntaan. Osa väestöstä tai yhteiskunnallisista toimijoista ei kuitenkaan koe nykyistä alkoholipolitiikkaa ja -järjestelmää kaikilta osin legitiimiksi, joten jatkossa tulisi kiinnittää enemmän huomiota sekä sen perustelemiseen että sen keskeisten epäkohtien poistamiseen. Osittain tämä saattaa onnistua ”taisteluhaidoista nousevalla” yhteistyöllä, mutta osittain se jäänee myös ratkaisemattoman jännitteiseksi prosessoinniksi eri toimijoiden välillä.

Debatit mediassa

Alkoholipolitiikka 2000 –työryhmän puheenjohtaja esitti kesän 2000 aikana tiedotusvälineissä ajatuksia mm. alkoholin myynnin ja anniskelun ikärajan alentamisesta 16 ikävuoteen sekä keskioluen alkoholipitoisuuden alentamisesta 3,5-prosenttiseksi. Lisäksi työryhmän käymistä keskusteluista oli esillä jakelujärjestelmään liittyvä kysymys huoltamoiden alkoholimyynnistä.

Ikärajan alentaminen liittyi keskusteluun nykyisestä – tai itse asiassa hyvinkin perinteisestä - kaksinaismoralistisesta tilanteesta, jossa alaikäiset ikärajasta huolimatta kuitenkin juovat. Yhtenä vaihtoehtoisena tapana työryhmä pohti mahdollisuutta painottaa ikärajaa enemmän vanhempien kasvatusvastuuta. Keskustelun toivottiin vähintäänkin avaavan vanhempien ja alkoholipolitiikan tekijöiden silmät nykyiselle tilanteelle.

Kuten Matti Piispa (vielä julkaisemattomassa) *Kallio kuplii* –projektin loppuraportissa on todennut, ikärajaehdotuksesta ”seurasi kova kohu niin lehdissä kuin televisiossakin”. Kohu ei kuitenkaan ollut yllätys, koska ”olihan ehdotuksessa suoraan kyse sekä politiikasta että nuorisosta” eli asioista, joiden Piispa näkee olevan päihdekysymysten mediajulkisuuden suuria aiheita yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen liittyvien aiheiden lisäksi. Piispa arvioi, että ”Viglionen ehdotuksesta käynnistynyt keskustelu viestitti päättäjille, että hyvinvointivaltioisella rajoittavalla alkoholipolitiikalla on edelleen vankka kannatus yleisessä mielipiteessä eikä alkoholiliberalismi olekaan niin voimissaan kuin on luultu”.

Työryhmä itse kiinnitti erityisesti huomiota siihen, että asiaa nostettiin mediassa esille varsin perinteisin suomalaisin väryksin tyyliin ”kossua 16-vuotiaille”. Median rakentaman taisteluhaidan toisella puolella olivat pääasiassa asiasta ihastuneet alaikäiset, jotka ottivat ehdotuksen vastaan ilolla ja todeten että sehän vain vastaisi vakiintunutta käytäntöä. Heidän rinnalleen asettui myös muutamia aikuisia ja vanhempia, jotka kritisoivat keinotekoisia rajoja ja kertoivat mm. itsekin ostavansa alaikäisille lapsilleen alkoholia. Toiselle puolelle media asetti mm. ehdotuksesta vihastuneet alkoholipolitiikan tutkijat ja päättäjät, jotka korostivat ehdotuksen vastakkaisuutta pyrkimyksille vähentää kulutusta ja mm. nuorten syrjäytymisriskejä. Heidän mielestään ikärajan

alentaminen vain aientaisi alkoholikokeiluja (eli jos nyt 16-vuotiaat ovat malttamattomia ikärajan odottajia niin jatkossa sitä olisivat 14-vuotiaat). Kommenteissa todettiin myös, että sellainen vanhemmuus ja kasvatus mikä voisi toimia Italiassa ei toimi Suomessa, vaan muutos merkitsisi nytkin jo ilman vastuullisia vanhempia kasvavien nuorten entistä pahempaa syrjäytymistä.

Ehdotus 3,5-prosenttisesta keskioluesta nousi esille yhdessä työryhmän asiantuntijakuulemisessa. Sitä pohdittiin yhtenä keinona vähentää alkoholin kulutusta ja haittoja. Ajatusmallina oli että jos ”lasien ja pullojen” määrä pysyisi vakiona mutta nautittu määrä sisältäisi vähemmän absoluuttista alkoholia, niin silloinhan yksittäinen kuluttaja käyttäisi vähemmän alkoholia ja myös yhteiskunnan tasolla kokonaiskulutus vähenisi. Tämä voisi näkyä sekä humalajuomisen vähentymisenä että alentuneina sosiaalisina ja terveyshaittoina. Ajateltiin myös, että uusi vähäalkoholisempi olut olisi myynnissä päivittäistavarakaupoissa ja nykyinen keskiolut voitaisiin siirtää Alkoihin.

Työryhmän omissa kommenteissa ajatus sai osin tukea. Osin oltiin sitä mieltä että nykyistä keskiolutta ei tulisi laimentaa (etenkin kun muutos ”nelosoluesta kolmosolueen” on vasta hiljattain saatu onnistuneesti aikaan) eikä keskiolutta siirtää ”väkisin” Alkoon, vaan olisi hyvä lanseerata markkinoille aivan uusi kilpailukykyinen oluttyyppi siihen sopivine käyttö- ja käyttäjäprofiileineen, sellainen johon tuo alempi alkoholiprosentti laadullisesti sopisi. Arveltiin myös, että muutos ei vähentäisi humalahakuisuutta vaan tilannetta kompensoitaisiin juomalla enemmän tai siirtymällä väkevämpiin alkoholijuomiin.

Julkisuudessa ehdotuksesta puhuttiin nimenomaan pyrkimyksenä *laimentaa* nykyistä keskiolutta; tarkemmin sanoen kantaa otettiin itse asiassa siihen tulisiko keskiolutta *vesittää*. Kysymys tuli näin esitettyä varsin vaihtoehdottomasti – kukapa mitään jaloa juomaa haluaisi pilata. Mielikuvat olivat todennäköisesti samanlaisia kuin aiemmin oluen (nelosolut) ja kuraveden (kolmosolut) välillä. Niinpä ei ole yllättävää että – Kaleva-lehteä siteeraten - ”kansä tyrmää” ehdotuksen.

Jakelujärjestelmään ja yleensä alkoholielinkeinoihin liittyvistä pohdinnoista julkisuudessa oli erityisesti esillä kysymys huoltamoiden olutmyynnistä. Työryhmä tarkasteli asiaa mm. liikenneturvallisuuden sekä alaikäisten ostajien näkökulmasta. Taustalla oli myös tieto siitä, että monissa muissa EU-maissa huoltamoilla ei saada myydä alkoholia vaikka sen myynti muuten olisi varsin vapaata. Toisaalta työryhmässä arveltiin, että ehdotuksen toteuttaminen ei välttämättä toisi tilanteeseen todellista muutosta vaan huoltamoiden oheen alettaisiin perustaa erillisiä pieniä elintarvikeliikkeitä oluen myyntiä varten.

Huoltamoehdotus ei synnyttänyt yhtä voimakasta reaktiota kuin ikäraja- ja alkoholiprosentti-ehdotukset, mutta se nosti jonkin verran esille alkoholielinkeinon piirissä havaittavaa taipumusta korostaa oman elinkeinon alkoholipoliittista vastuullisuutta samalla kun kilpaileville elinkeinoille sallittaisiin tiukempia rajoituksia (vrt. Kari Niilolan laatima raportti).

Työryhmän alkuvaiheen julkinen esiintyminen herätti kiihkeää keskustelua paitsi ehdotusten sisällöistä myös niiden esille tuomisen tavasta. Keskustelua käytiin niin työryhmän sisällä kuin julkisuudessakin. Työryhmä oli alun perin halunnutkin olla moniäänisesti ja julkisesti keskusteleva eli poiketa tyyliltään perinteisistä valtioneuvoston työryhmistä. Olihan työryhmän kokoonpanokin aivan uudenlainen. Kun julkisuuteen tultiin aluksi kuitenkin vain puheenjohtajan omien mielipiteiden kautta ja esittämällä valmiita ehdotuksia työryhmässä vasta alustavasti esillä olleista asioista, työryhmä närkästy. Tilannetta kärjisti se, että julkisuudessa esillä olleet ehdotukset olivat usein hyvin epäsovinnaisia ja ristiriidassa monien yleisten alkoholipoliittisten käsitysten ja pyrkimysten kanssa (ajatellaan sitten väestöä yleensä tai keskeisiä alkoholipolitiikan asiantuntijoita - tai myös tämän työryhmän jäseniä).

Tämänkin tapahtumasarjan mitalilla on kaksi puolta, jotka ovat kunnolla tulleet esiin vasta kun rajoja on ensin rajusti ylitetty. Saadut kokemukset osoittavat, että osa väestöstä ei pidä nykyistä (rajoittavaa) alkoholipolitiikkaa legitiiminä – mikä olikin yhtenä tämän työryhmän lähtökohtana; kuva on tältä osin ehkä jonkin verran selkeytynyt aiemmasta. Kuitenkin, kuten edellä on Matti Piispaa siteeraten todettu, tämän työryhmän nimissä esille tuodut liberaalit ehdotukset ovat ehkä sittenkin enemmän kirkastaneet ja vahvistaneet rajoittavan alkoholipolitiikan perustaa.

Se, että työryhmä on saanut aikaan julkista alkoholipoliittista keskustelua, on sinänsä hyvä asia. Pyrkimys tulla ylös vanhoista taisteluhaidoista ei ehkä kuitenkaan ole toteutunut kovin hyvin, siinä määrin *joko – tai* –tyyppisiä julkiset keskustelut ovat olleet. Taustalla ovat ehkä median perinteinen tapa virittää asioita tekemällä kärjekkäitä Juttuja, kansalaisten tapa ottaa asiat haltuun kapeina yhden asian kysymyksinä, intressitahojen itsekeskeiset näkökulmat, status quon itseisarvoinen puolustaminen ja kaiken liian erilaisen torjuminen jne. Itse asiassa tämän työryhmän puitteissa käyty julkinen keskustelu on osoittanut miten sitkeässä tällainen kaksiarvoinen ajattelu on tässä monelta osin niin moniarvoistuvassa ja pirstaloituvassa yhteiskunnassa. Moniääninen alkoholi-poliittinen keskustelu antaa vielä odottaa itseään.

ASiantuntijakuulemiset

Syksyn 2000 aikana työryhmä kuuli eri alojen asiantuntijoita ja keskusteli heidän kanssaan työryhmän työn keskeisistä kysymyksistä. Median edustajina olivat kuultavina toimituksen esimies Timo J Anttila Iltalehdestä ja kulttuuritoimituksen päällikkö Elina Paloheimo Yleisradiosta (TV 1). Alkoholitutkimuksen asiantuntijoina olivat Kari Niilola LTT:sta sekä Jussi Simpura, Pekka Sulkunen ja Esa Österberg Stakesista.

Elinkeinojen edustajia kuultiin kahdessa eri tilaisuudessa. Ensin kuultavana oli Pekka Olkkonen Alkosta ja myöhemmin Juhani Hopsu Suomen Hotelli- ja Ravintolaliitosta, Risto Saarinen Panimoliitosta, Seppo Skippari Ulkomaankaupan Agenttiliitosta, Risto Hallman ja Seppo Söderberg Tilaviiniyhdistyksestä sekä Risto Suonio Alkoholitukkureista. Puolueiden asiantuntijoina olivat Valto Koski (SDP), Hannu Kemppainen (KESK), Kirsti Ala-Harja (KOK), Anne Huotari (VAS), Jorma Soini (VIHR), Pehr Löf (RKP) ja Pekka Reinikainen (KRIST). Ikäryhmien kysymyksistä oli kuultavana Pia Mäkelä Stakesista.

Laki- ja järjestysasioista kuultavina olivat rikosylikonstaapeli Yrjö Ketonen Helsingin poliisilaitokselta ja Esko Hirvonen Tullihallituksesta. Päihdetyön asiantuntijoina olivat Antti Holopainen A-klinikkasäätiön Järvenpään sosiaalisairaalaasta sekä - Maria Inkisen puheenvuoron käyttäjänä - Ari Saarto A-klinikkasäätiöstä. Kulttuurin kysymyksiin oli työryhmän kanssa paneutumassa Satu Apo Helsingin yliopistosta. Työryhmä tapasi lisäksi Ruotsin kansallista alkoholiohjelmia päivittävät Gunnbor Brännströmin ja Gert Knutssonin.

Asiantuntijakuulemisten sisällöistä ja annista työryhmän työskentelylle raportoidaan tarkemmin muussa yhteydessä ja osana työryhmän jatkotyöskentelyä. Tässä vaiheessa kuulemisten muistiinpanot ovat vain työryhmän sisäisessä käytössä. Kuulemisten pohjalta ovat jäsentyneet seuraavassa luvussa esitettävät *pienien kertomusten suuret kysymykset*.

TYÖRYHMÄN JATKOTYÖSKENTELY - PIENTEN KERTOMUSTEN SUURIA KYSY- MYKSIÄ MONINAISTUVASSA YHTEISKUNNASSA

Työryhmä kävi ensimmäisiä yhteenvetokeskusteluja marras-joulukuun kokouksissa 2000. Tällöin sovittiin (väli)raportin rakenteesta ja päätettiin anoa ministeriöltä työlle jatkoaikaa. Tarkoitus oli joka tapauksessa tuottaa kirjallinen raportti siten että sitä voitaisiin hyödyntää Tukholman ministerikokouksessa helmikuussa 2001.

Saatuaan työlleen jatkoajan 30.4.2002 saakka työryhmä keskittyi joulu-helmikuussa toimintansa väliarviointiin ja -raportointiin. Väli raporttiluonnos valmistui helmikuun 2001 alun kokoukseen, jossa lisäksi suunniteltiin tulevaa toimintaa.

Työryhmä jatkaa työskentelyään keskittymällä muutamiin tähänastisen työn myötä jäsentyneisiin ja rajautuneisiin peruskysymyksiin. Tällaisiksi on koettu seuraavat teemat:

- ☐ Vuosi 2004 - käännekohta vai myytti?
- ☐ Julkiset rajoitukset – holhousta vai välttämätön sosiaalisten normien tuki?
- ☐ Omaehtoisen vastuun mahdollisuus – mitä on yksilö- ja kansalaislähtöinen alkoholipolitiikka?
- ☐ Eikö humalahakuisuutta todellakaan voi vähentää?
- ☐ Kokonaiskulutusmallin mielekkyys
- ☐ Miten kaksinaismoralismi ylitetään?

Suunnitelmissa on jatkaa näiden teemojen käsittelyä. Työryhmän jatkossa tekemistä linjauksista näiden kysymysten suhteen ei tässä vaiheessa ole vielä esitettävissä tarkempia arvioita. Sen verran voidaan kuitenkin todeta, että tiiviin työskentelyprosessin ja moniäänisen keskustelun myötä työryhmän näkemykset näistä kysymyksistä ovat syventyneet ja laajentuneet ja kysymykset itsessään osoittautumassa hyvin monisäikeisiksi. Työryhmä tulleeikin tuottamaan lopputuotoksen, joka on poikkeuksellinen perinteisiin valtionhallinnon työryhmäkäytäntöihin verrattuna, mutta toisaalta hyvin yhteensopiva juuri tälle työryhmälle ja sen perustavoitteelle tuottaa *pieniä kertomuksia suurista kysymyksistä moninaistuvassa yhteiskunnassa.*